

Necessitat d'un debat sobre el patrimoni natural

RAMON FORTIÀ I RIUS

Ahores d'ara, quan tot un seguit de situacions i de coordenades s'han vingut a aplegar, sembla el moment precís —més aviat, potser hauria estat precipitat i deixar passar més temps, fóra ja massa tard— per tal de fer un just balanç de la situació i l'estat del nostre patrimoni natural.

L'any 1977, quan s'iniciava la reforma política que ens portaria a l'aprovació de la Constitució al 1978 —i a la configuració del que se n'anomenaria l'Estat de les Autonomies—, molts dels ciutadans d'aquest país creguerem que allò era també l'inici de la reconstrucció del nostre entorn i de la recuperació —deixeu-m'ho dir— de la identitat física de la nostra nació. En el moment actual, els òrgans de govern recobrats han assolit competències gairebé absolutes en matèries medio-ambientals. L'ordenació del territori, la protecció dels espais naturals, l'efectiva actuació sobre espècies animals i vegetals amb poblacions crítiques o amenaçades o els usos forestals i de la natura en general són aspectes sobre els quals la Generalitat de Catalunya pot actuar amb plenitud d'atribucions.

Amb competències traspasades i amb un entorn gestionat des d'aquí

i per gent d'aquí, hom diria que l'avenç cap a situacions ambientals i d'ordenació de l'espai més sanejades i racionals hauria fet un pas decisiu. La realitat no ha pas estat aquesta, ans al contrari, en moltes ocasions ens ha semblat estar enmig del desori més absolut.

La dispersió de les competències —i de les responsabilitats—

Un dels primers grans errors de la nostra autonomia fou el copiar el model caduc i inoperant que l'Estat central havia ja posat en pràctica fins aquells moments: la dispersió de la responsabilitat en matèria d'administració i gestió de la natura en diverses conselleries, moltes vegades homònimes als ministeris ja existents. Així, Agricultura, Ramaderia i Pesca, Política Territorial i Obres Públiques, Indústria i Energia, Sanitat i Seguretat Social, i Governació (cadascuna amb les seves direccions generals, serveis i seccions corresponents), es repartien el que els pertocava en aplicació de l'Estatut d'Autonomia (Llei Orgànica 4/1979, de 18 de desembre) i d'allò atorgat bàsicament pel Real Decreto 1950/1980 de 31 de juliol, sobre traspasos de serveis de l'Estat a la Generalitat.

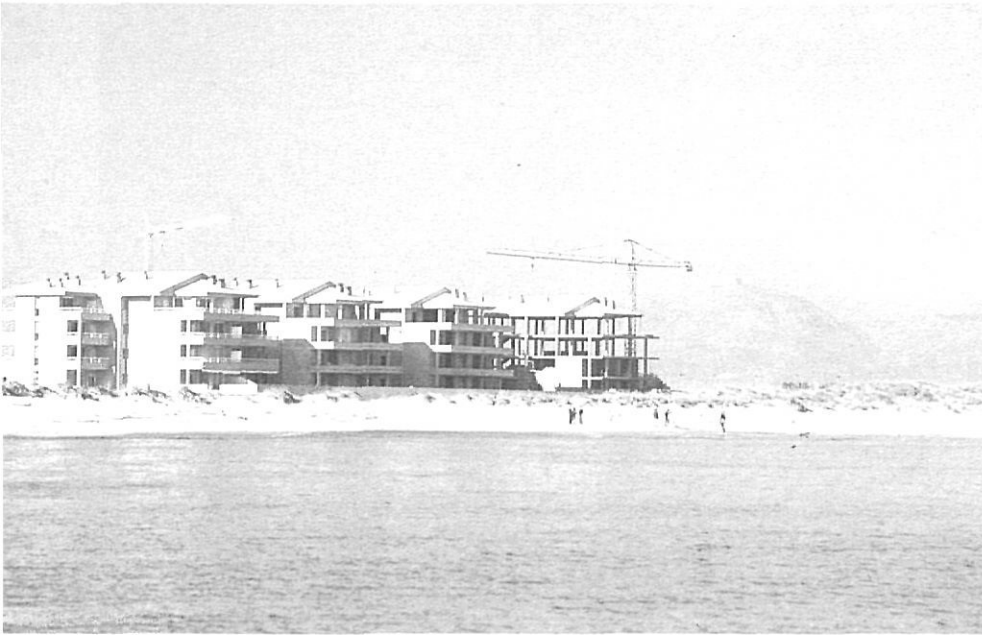
Recentment i amb timidesa, es

creava la Direcció General de Medi Ambient (Decret 360/1988, de 12 de desembre) dins el Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Sense ànims d'ésser profetes, hem de creure que poques coses podrà resoldre aquesta nova Direcció General al problema global que estem plantejant, ja que bàsicament ve a aplegar les competències que en matèria de protecció del medi ambient i de control d'activitats potencialment contaminadores tenia fins aquell moment disperses el mateix Departament.

Paral·lelament, i malgrat les lleis i les declaracions de bones intencions, no es pot tampoc obviar la reticència de l'Estat central a deixar el protagonisme que fins fa ben poc havia tingut. Les picabaralles entre governs —que generalment ha de resoldre el Tribunal Constitucional— han incrementat també en no poques ocasions tot aquest desconcert. La recent Llei de costes —a la qual algun dia però haurem d'agrair moltes coses— n'és potser el millor exponent.

L'autonomia i els desgavells municipals

Una altra de les paradoxes que ha portat l'autonomia ha estat precisament aquella derivada del canvi d'ubicació del poder. Inicialment tots ens avenim a proclamar sense cap dubte

Molta de la legislació que en matèria mediambiental ara disposem arriba tard, massa tard. La Llei de Costes n'és un bon exemple.

RAMON HONTANGAS

d'indefensió i d'impotència del ciutadà és encara més gran.

Moltes de les malifetes que sobre el nostre entorn s'han produït en aquests darrers anys, han estat promogudes —o activament tolerades— des dels mateixos consistoris municipals. Tots sabem que les possibilitats de posar fi a una determinada agressió ambiental o de què una denúncia qualsevol en matèria ecològica prosperi, depenen en gran part de la voluntat de deturar l'actuació que adopti el govern local. Si la posició és obstructionista —fet que acostuma a sovintejar—, el procés s'allarga de tal manera que, o bé el cansament o bé la consumació d'allò denunciat, acaben per posar fi al litigi iniciat.

que és bo que els centres de decisió estiguin propers al ciutadà, que els nostres governants han d'ésser gent assequible a qui allò que ens preocupa pugui esdevenir quelcom quotidià. Però no és menys cert tampoc que aquests mateixos governants pateixen les pressions dels interessos creats de forma molt més directa que si es trobessin a centenars de quilòmetres i diluïts enmig d'una població molt més gran que no pas aquests escassos sis milions. Dit amb altres paraules —i les vull mesurar molt bé—, quantes vegades les influències i l'amiguisme, o tant sols el subjectivisme que dóna l'amistat, no han estat al rerafons dels diferents conflictes medio-ambientals —o de qualsevol altra mena— que s'hagin pogut plantejar? Una ràpida consulta a les hemeroteques i només en allò referit a l'urbanisme, ens forniria de bons exemples.

La situació als ajuntaments, que ara celebren els seus deu anys com a ens democràtics, ens ha portat també més d'un ensurt. Si bé és cert que en poblacions grans els mitjans de comunicació realitzen una important tasca de control i de seguiment de les actuacions municipals, en

pobles o viles petites, sovint amb governs monocolors, es continua actuant encara com si res no hagués canviat. I dic més, fins i tot en ocasions pitjor, ja que el fet d'ocupar càrrecs de govern per decisió de les urnes encoratja i vesteix d'arguments a aquells que hi són per servir-se i no pas per servir. La demagògia del vot democràtic i de la voluntat emergida del poble és una cançó massa cops sentida per avalar actuacions poc transparents i interessades. A ningú no escapa que en nuclis rurals i tancats es continua manlleuant als mateixos de sempre, sovint famílies reconegudes per tots i per ningú qüestionades, que segueixen campant a la seva però amb diferents vestimenta. Davant situacions com aquestes el sentiment

La consciència ambiental i la situació del país

En allò referent a la situació socio-econòmica del país, també l'evolució ha estat més que notable al llarg d'aquest període de vida democràtica. Després de quaranta anys de dictadura i de negació del fet nacional, els anys de transició portaren moments àlgids —a vegades eufòrics—

RAMON FORTIA

L'esperver cendrós, tot i ser una espècie protegida a casa nostra des de ja fa anys, no ha estat objecte d'atenció per part de l'Administració fins aquests darrers temps. Aquesta reacció tardana ha portat a l'espècie, com a moltes altres, al límit de l'extinció.

Les manifestacions espontànies de la gent en defensa dels espais naturals cada cop sovintegen menys. És el preu que cal pagar a l'evolució social.

en les diverses lluites i reivindicacions populars que en els més diversos camps de la vida social i cultural es poguessin endegar. Tots els partits polítics s'afanyaven llavors a erigir-se com a defensors de la seva terra. Ara, amb la perspectiva que ens dona el temps, som conscients que molts dels moviments espontanis que en aquells moments van sorgir serien gairebé impensables en les coordenades actuals. La desmotivació, l'acomodament i, pensem també el desencís, han portat al fet que la militància activa en la reivindicació del fet ecològic hagi estat massa sovint reservada a una minoria, en ocasions fins i tot tirlada de marginal.

Pel que fa a l'economia, el panorama és també molt diferent a aquell que se'ns presentava a final dels anys 70, en plena crisi del petroli. La reactivació econòmica i la bona marxa de les activitats financeres en aquests darrers anys, han influït de manera més que decisiva sobre el medi ambient. La revifalla del sector de la construcció, considerat com el motor de l'economia, està deixant la seva empremta en molts punts de la geografia, fins i tot amb major virulència amb què ho feu en l'etapa franquista. Les zones turístiques litorals —més recentment també les de muntanya— han vist com d'uns anys ençà eren materialment arrasades àrees completes del que fins llavors suposava el seu entorn natural. Una passejada per la Costa Brava centre —l'Escala, l'Estartit, Pals, Begur, Palafrugell, Palamós— ens mostra el paisatge sorprenentment canviant dels espais naturals, dramàticament fagocitats pels perímetres urbans i residencials.

El fantasma de l'atur i la creació de nous llocs de treball —si més no a curt i a mig termini—, es converteix en un argument difícilment rebatible a l'hora de qüestionar determinades actuacions urbanístiques. Quan es tracta de prioritats, on uns interessos

han de subordinar-se a altres, el tema ecològic sempre es veu perjudicat. Aquest senzill dilema, present en la consciència de molts ciutadans, adquireix especial transcendència quan també es veu reflectit en els plans governamentals, en els quals la conservació de la natura i de les espècies ocupa un dels darrers llocs en la relació de prioritats. Qui no ho cregui així, que faci una breu ullada als ridículs pressupostos assignats a casa nostra per a la preservació del medi ambient, i que els compari amb els d'altres estats comunitaris o, fins i tot, amb els d'altres comunitats autòniques del propi estat. A Catalunya, això esdevé encara més impactant en tractar-se d'un territori amb una pressió humana i un desenvolupament industrial molt important. Conseqüentment, les agressions al medi hauran d'ésser molt majors que no pas ho puguin ser a Andalusia, per posar només un exemple, i els pressupostos assignats en canvi són incomprensiblement força més baixos.

Les grans limitacions dels nostres governants

El ser dels nostres governants i de la gran majoria dels responsables polítics —si més no aquells competents en temes medioambientals—, esdevé també un obstacle difícil a l'hora de resoldre moltes de les problemàtiques plantejades.

Els ciutadans que en un moment o altre de la seva vida han optat per endegar campanyes de salvaguarda o defensa d'espècies o espais naturals, s'han vist obligats —si la seva intenció era la d'afrontar el repte amb un mínim de garanties— a anar acumulant amb el pas dels anys una gran quantitat d'informació i de coneixements tècnics i legals referent a això, des de les característiques físiques de l'espai, les seves particularitats biològiques, les espècies protegides o la normativa legal aplicable —ja sigui nacional o internacional—, fins a la manera com organitzar la campanya, de contactar amb la premsa, de presentar denúncies i requeriments o d'organitzar xerrades informatives, entre moltes altres coses. Tot plegat fa que, sense voler-ho, hom esdevingui allò que en podríem dir un autèntic professional en la defensa de les espècies i del medi ambient. El vertader problema i decensís arriba quan cal entrar en diàleg amb les institucions que n'haurien de ser responsables. No volem pas qüestionar la vàlua i capacitat dels cossos tècnics: biòlegs, geòlegs, urbanistes o experts en *management*. Tots ells tenen, en la majoria dels casos, la suficient capacitat i vocació per respondre a les exigències que la societat els demana.

En sentit contrari haurem de parlar en referir-nos als seus caps polítics, sempre amb molt més poder decisorí que no pas ells, però en canvi —i sóc conscient que qualsevol generalitza-

RAMON FORTIÀ

Moltes de les declaracions de protecció no van més enllà del paper escrit o de l'ampullositat d'un cartell. Els pressupostos i els medis destinats no deixen de ser ridículs en relació a les verdares necessitats.

ció acostuma a comportar injustícies— amb un grau d'ignorància i de gosadia infinidament major. Molts els hem hagut de patir, polítics ocupant càrrecs de manera circumstancial capaços de tirar per terra, amb una decisió capriciosa, feixugues tasques d'anys sencers. Tenir-los d'interlocutors esdevé, en ocasions, una paròdia d'allò que hauria d'ésser una conversa entre pesos pesants. A la fi, res de res, contertulians de palla amb qui sovint cal recórrer al llenguatge menys tècnic per sentir-nos compresos.

I cal que se sàpiga. Que una gran part dels mals del nostre entorn rau en la incapacitat d'aquells que, vestits d'arrogància i de vanitat, ocupen poltrones mentre dirigeixen missatges al gruix de la societat, notificant-los que tot va bé, millor que mai. Res més lluny de la realitat.

Un futur incert i preocupant

Ningú s'esvera a hores d'ara si diem que la societat en què vivim atempta, per pròpia definició, contra l'entorn natural. En qualsevol cas, però, tot i l'obvietat de l'afirmació, no és pas ara intenció nostra qüestionar models d'organització social. Sí, en canvi, valorar-ne la seva influència, les seves conseqüències, i també apuntar alguns elements per al debat i la reflexió.

El règim de vida humà —i el de qualsevol altra espècie— es fonamenta en una constant explotació dels recursos. De manera ideal, aquesta explotació hauria de ser sostinguda, és a dir, que permetés el reciclatge constant d'allò que en tot moment

s'està consumint. Aquest estat ideal, amb prou feines assolit en les comunitats estrictament salvatges, és gairebé impensable en l'espècie humana. Si bé les tribus o pobles rurals arriben a mantenir un determinat equilibri amb el seu medi, les cultures més evolucionades practiquen —i cada cop més— un impúdic espoli de la natura i dels seus recursos.

El reciclatge dels excedents o de les deixalles, tot i considerant una situació òptima de retorn d'aquestes als cicles naturals, sempre suposaria una quantitat mínima enfront del volum de matèria acumulada i irrecuperable, almenys en l'escala de temps en què es mou la ment humana.

Ultra els recursos naturals més comunment considerats —entre els quals hem d'esmentar la fusta, els metalls o els hidrocarburs—, l'espai, entenent com a tal allò que determina el significat més físic del mot, esdevé l'autèntic rerafons de molts problemes ecològics que en l'actualitat es planteegen. L'espècie humana, amb una població actual al voltant dels quatre mil milions, exigeix —si més no en les cultures occidentals— un estat de vida que cada cop va més enllà de la simple supervivència desitjada pels nostres avantpassats més antics. Zones urbanes i semiurbanes on poder desenvolupar l'activitat còmodament, àmplies i modernes vies de comunicació, grans àrees agrícoles d'on obtenir productes de consum, zones industrials on fabricar tot tipus d'enginys i aparells o, fins i tot i més recentment, àrees d'esbarjo i de segones residències són, entre d'altres, algunes de les necessitats requerides per la majoria de nosaltres.

D'aquesta manera, la humanització del territori esdevé una constant. En molts països centreeuropeus, les zones naturals han de conviure enmig d'un autèntic mosaic de cases i carreteres. La política de parcs naturals es fonamenta precisament en aquesta filosofia: la creació de santuaris de natura, sovint com a testimoniatge del que havia estat una porció molt major de terra en aquells moments sota els totals dissenys de l'home. Amb un altre plantejament —possiblement més ètic—, se'ns presenta l'opció promoguda a partir dels tan populars parcs regionals francesos, a manera de grans àrees geogràfiques on home i natura intenten conviure harmònicament i racional. En un i altre cas, però, o en qualsevol que pugui prevaler el ritme frenètic d'una societat que vol avançar per damunt de tot s'acabarà imposant. Com ironitzava algú, aquesta és, en definitiva, una qüestió massa romàntica pels temps en què vivim.